

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่มุ่งศึกษาถึงปรากฏการณ์ กระบวนการการบูรณาการความเชื่อแบบดั้งเดิม กับการแพทย์สมัยใหม่ มาใช้ในวิถีชีวิตสตรีมีครรภ์ เพื่อก่อให้เกิดพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ที่ดำรงอยู่ในชุมชน โดยใช้เลือกศึกษาในตัวแทนชุมชน หมู่บ้านพระเจ้าเหาะล้อม ตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัด เชียงใหม่ เป็นพื้นที่ในการศึกษา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมของ วัฒนธรรม ประเพณี การปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิม ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และนอกจากนี้ยัง พบมีการเปลี่ยนแปลงที่แทรกแซงมาจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานภายนอกเช่น การคมนาคม สื่อเทคโนโลยี การเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และการศึกษา อำเภอหางดงเป็นที่ตั้งของสถาบันแพทย์แผนโบราณหลายแห่ง มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมมากมาย มีโรงพยาบาลของรัฐบาล มีสถานีนามัยที่กระจายครอบคลุมทุกตำบลตำบลละ 1 แห่ง โดยเฉพาะตำบลหนองตองมี สถานีนามัยขนาดใหญ่ 2 แห่ง มีร้านขายยาทั้งแผนปัจจุบัน และแผนโบราณ มีกลุ่มองค์กรที่ดูแลด้านสุขภาพของตนเอง เช่น กลุ่มชีวิตใหม่ของผู้ติดเชื้อและเจ็บป่วยด้วยโรคเอดส์ มีวัดต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมสืบสานความเชื่อ และดูแลด้านจิตใจอย่างแพร่หลายให้บริการทั้งคนในชุมชน และ คนนอกชุมชนด้วย สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นสถาบันที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อของคนในชุมชนที่มีต่อประเพณี วัฒนธรรม สังคม และระบบการดูแลสุขภาพ

ผู้วิจัยได้เตรียมสมุดบันทึกเล่มเล็ก ๆ พร้อมทั้งดินสอติดตัวไปด้วยทุกครั้งที่จะเข้าหมู่บ้าน สำหรับกล้องถ่ายรูป และอุปกรณ์อื่น ๆ นั้นขึ้นกับสถานการณ์ แต่ส่วนใหญ่การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ประเด็นจะเกิดจากเวลาและโอกาสที่บังเอิญมากกว่าตั้งใจ บางสถานการณ์เอื้อต่อการเกิดประเด็นโดยไม่ได้คาดหมายเช่นบริเวณร้านขายของชำผู้วิจัยมักได้ข้อมูลที่น่าสนใจบ่อย ๆ “วันสิล” คือวันพระเป็นโอกาสที่ได้ประเด็นที่น่าสนใจ หรือข่าวคราวการเคลื่อนไหวในชุมชนเสมอ ๆ เช่นมีใครตั้งครรภ์ในหมู่บ้านบ้าง ใครเจ็บป่วย ชาวบ้านจะให้ข้อมูลได้แน่นอนกว่าการขอข้อมูลจากสถานบริการสาธารณสุขบางแห่ง อาจด้วยสาเหตุที่สตรีมีตั้งครรภ์ไม่ได้ไปฝากครรภ์ที่สถานบริการสาธารณสุขในพื้นที่ดังกล่าวจึงทำให้ขาดข้อมูลไปก็เป็นได้

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยมีความตระหนักดีว่า ข้อมูลที่ได้ต้องเป็นข้อมูลที่มาจากทัศนคติของคนในจริง ๆ และครอบคลุมเป็นตัวแทนที่สามารถแสดงซึ่งชัดว่าเป็นการขับเคลื่อนของคนในชุมชนเลือกที่จะปฏิบัติ เพื่อความเหมาะสมกับตนเอง และสอดคล้องกับบริบทชุมชนอย่างเป็นองค์รวมเพื่อทำความเข้าใจที่เป็นภาพรวมดังกล่าว ผู้วิจัยต้องดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูลทางวิชาการ

ศึกษาเอกสารที่เป็นทฤษฎี แนวคิดที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ในเรื่องที่ผู้วิจัยศึกษา ตลอดจนศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังของชุมชนต่อการสืบสานแบบแผนความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ชัดเจน จึงต้องให้ความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาในอดีต สถานะปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กัน จึงต้องศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ที่จะทำให้ผู้วิจัยเกิดการพัฒนารอบแนวคิดและแนวทางในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมในการดูแลผู้มีชีวิต แนวคิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีที่มีมาแต่โบราณ และแนวคิดเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติตัวของสตรีมีครรภ์ตามหลักการแพทย์สมัยใหม่ จนเป็นปรากฏการณ์การบูรณาการที่ปรากฏเป็นพฤติกรรมของแต่ละบุคคล การฝังตัวอยู่ในชุมชน การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดโดยบรรยากาศที่ดำเนินอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด ซึ่งผู้วิจัยมีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่เข้าศึกษาในครั้งนี้ แม้การเป็นคนในชุมชนเอง การได้ข้อมูลในทัศนคติของคนในอาจเป็นการเข้าใจง่าย แต่ผู้วิจัยพึงตระหนักเสมอว่าในทัศนคติของคนในอาจมีความซาชินต่อสถานการณ์ ทำให้ข้อมูลบกพร่องในการมองประเด็นบางประเด็นจุดเปลี่ยน จึงต้องตระหนักและตรวจเช็คข้อมูลที่ต่างเวลา และสถานที่ รวมทั้งต่างบุคคลไปด้วยกัน โดยใช้การสังเกต ทั้งสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม โดยการเข้าไปรับบริการฝากครรภ์ที่คลินิกฝากครรภ์โรงพยาบาลหางดง เพื่อสังเกตพฤติกรรมของสตรีมีครรภ์ที่มาฝากครรภ์ ตอบทบาทการแพทย์สมัยใหม่ การแลกเปลี่ยน ความคิด ประสบการณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์กับสตรีที่มาฝากครรภ์การเฝ้าหลังคลอดเพื่อติดตามประเมินผลของการบูรณาการความเชื่อแบบดั้งเดิม การแพทย์สมัยใหม่ มาใช้ในวิถีชีวิตของสตรีมีครรภ์ที่ผ่านมา ใช้การสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการกับกลุ่มสตรีที่เคยผ่านการตั้งครรภ์มาก่อน และสตรีที่มีสถานภาพทางสังคมเป็นยาย หรือ ย่าถึงประสบการณ์การตั้งครรภ์ที่ผ่านมา และการถ่ายทอดระบบคิด ระบบเชื่อดูบุตรสาว หรือบุตรสะใภ้ที่กำลังตั้งครรภ์ ทั้งทางตรง และทางอ้อม

2. การกำหนดแหล่งข้อมูล

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาปรากฏการณ์การบูรณาการความเชื่อแบบดั้งเดิม การแพทย์สมัยใหม่ มาใช้ในวิถีชีวิตของสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ , ประสพการณ์ที่ผ่านมาของกลุ่มสตรีที่เคยผ่านการตั้งครรภ์ มาก่อน และสตรีสูงอายุที่มีสถานภาพทางสังคมเป็นยายหรือ เป็นย่าที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงต้องกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key - informant) ในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล (Informant)

1.) สตรีสูงอายุที่มีสถานภาพทางสังคมเป็นยาย หรือ ย่า ในหมู่บ้านพระเจ้าเหลื่อม ทั้งที่ อาศัยอยู่ร่วมกับลูกสาวและ/หรือลูกสะใภ้ที่กำลังตั้งครรภ์ และที่อาศัยอยู่ร่วมกับลูกสาวและ/หรือ ลูกสะใภ้เคยผ่านการตั้งครรภ์ มาแล้ว
2.) สตรีวัยเจริญพันธุ์ที่เคยผ่านการตั้งครรภ์ และการคลอดมาก่อนแล้วที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านพระเจ้าเหลื่อม
3.) สตรีวัยเจริญพันธุ์ที่กำลังตั้งครรภ์ มีอายุครรภ์ ระหว่าง 7 - 9 เดือน ที่มารับบริการ ฝากครรภ์ คลินิกฝากครรภ์โรงพยาบาลหางดง

สถานที่ในการเก็บข้อมูล

สถานที่ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ หมู่บ้านพระเจ้าเหลื่อมตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และ คลินิกฝากครรภ์ ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

การเลือกหมู่บ้านในการศึกษามีเหตุผลดังนี้ เนื่องจากพื้นที่บ้านพระเจ้าเหลื่อม หมู่ที่ 2 ตำบลหนองตอง ดังกล่าวเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ เป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สืบทอดมาช้านาน ปัจจุบันนี้ชุมชนดังกล่าวพบว่ามี

เปลี่ยนแปลงที่แทรกแซงมาจากภายนอกเนื่องจากการเจริญรุ่งเรืองของเศรษฐกิจ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม ระบบสื่อสารเทคโนโลยี ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และการศึกษาที่นำการพัฒนาสมัยใหม่สู่ชุมชนแต่ในชุมชนนั้นพบว่าสิ่งที่ตั้งของสถาบันแพทย์แผนโบราณหลายแห่ง มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมมากมายทั้งที่เป็นวัด หรือสำนักเจ้าทรงต่างๆ กระจายทั่วทั้งอำเภอ พบมากที่ตำบลหนองตอง สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นสถาบันที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อของคนในชุมชนที่มีต่อประเพณี วัฒนธรรม สังคม ในขณะเดียวกันก็มีโรงพยาบาลของรัฐบาล มีสถานอนามัยที่กระจายครอบคลุมทุกตำบลตำบลละหนึ่งแห่ง โดยเฉพาะตำบลหนองตองสถานอนามัยขนาดใหญ่สองแห่งมีร้านขายยาทั้งแผนปัจจุบัน และแผนโบราณ มีกลุ่มองค์กรที่ดูแลด้านสุขภาพของตนเอง เช่น กลุ่มชีวิตใหม่ของผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ จากปรากฏการณ์ที่พบทั้งภาพการขับเคลื่อนของการพัฒนาการด้านต่างๆที่เป็นของสมัยใหม่ รวมทั้งระบบการดูแลสุขภาพ เข้าสู่สังคมที่มีการดูแลสุขภาพแบบความเชื่อดั้งเดิมรวมอยู่ด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการบูรณาการความเชื่อดั้งเดิมกับการแพทย์สมัยใหม่มาใช้ในชีวิตสตรีมีครรภ์ ในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ดังกล่าว

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล : เครื่องมือในการวิจัย

ตัวผู้วิจัยเองเป็นทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองตลอดระยะเวลาในการศึกษาเป็นเวลา 15 เดือน ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2543 ถึง กรกฎาคม พ.ศ.2544 เนื่องจากผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่ และเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเตรียมทั้งทางด้านทัศนคติ การรับฟัง การวิเคราะห์ข้อมูล การทำตัวเป็นกลางในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้เกิดอคติน้อยที่สุดระหว่างการเก็บข้อมูล และได้ใช้เครื่องมือเสริมโดยวิธีการดังต่อไปนี้

3.1 การสังเกต

3.1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation)

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้นใช้ทุกระยะตลอดการเก็บรวบรวมข้อมูล ประจวบกับขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยกำลังตั้งครรภ์บุตรคนที่สอง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนจึงเป็นไปได้โดยง่าย การทำอาหารรับประทานด้วยกันใช้ทั้งการสังเกต และการสนทนาด้วย

การนั่งรอฝากครรภ์ร่วมกับกลุ่มสตรีมีครรภ์คนอื่นๆที่มาฝากครรภ์ คลินิกฝากครรภ์โรงพยาบาลหางดง การสังเกตจะใช้ร่วมกับการสนทนา ระหว่างสนทนาสามารถสังเกต

ปฏิกิริยาขณะพูดคุยไปด้วย รวมทั้งสังเกตปฏิกิริยาในการรับบริการฝากครรภ์ตามแนวทางการแพทย์สมัยใหม่ สังเกตการดำเนินชีวิตทั่วไปก่อนเข้าตรวจ เช่นการรับประทานอาหารร่วมกับญาติที่มาส่ง การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนที่มาฝากครรภ์อย่างเป็นกันเอง

3.1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participatory Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกิดขึ้นทุกระยะของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะระยะแรกในการสังเกตภาพรวมในการเลือกหมู่บ้านในการศึกษาให้ตรงกับประเด็นที่ต้องการ ตั้งแต่การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การดำเนินชีวิตโดยทั่วไป การทำกิจกรรมต่างๆของชาวบ้าน การเข้าร่วมงานประเพณีของวัดเช่นงานบวชพระ งานสงกรานต์ในวันสงกรานต์ งานปอยหลวง งานสลากภัต ร่วมงานพิธีกรรมของสำนักต่างๆ เช่นไปดูการฟ้อนผิมด การไปช่วยงานบุญในหมู่บ้านเช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน และการจ่ายตลาดในตอนเช้า เพื่อสังเกตการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของสตรีมีครรภ์ และดูปฏิกิริยาของชุมชนที่ปฏิบัติกับสตรีมีครรภ์ การสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน สังเกตการสืบสานถ่ายทอดคุณเล่ห์สุภาพภายในครอบครัว และของชุมชน ต่อสตรีมีครรภ์ การเฝ้าสังเกตอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview)

ตลอดการสนทนาใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยการกำหนดหัวข้อที่จะสอบถาม ชวนคุยกับผู้ให้ข้อมูลอย่างกว้างๆ และสามารถเจาะลึกได้ทันที เมื่อปรากฏข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับประเด็นจะใช้วิธีจำ และจดบันทึกตามแบบบันทึกที่จัดทำเฉพาะ

ตัวอย่างแบบบันทึกในการเก็บข้อมูล

วันที่.....	เหตุการณ์จริง	ตีความ	วิธีการที่ใช้
เวลา.....			
สถานที่.....			
บุคคล.....			
		จัดกลุ่ม.....	
งาน.....		เพิ่ม.....	ปรับปรุง.....

3.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ในกลุ่มสตรีมีครรภ์ที่มาฝากครรภ์ คลินิกฝากครรภ์โรงพยาบาลหางดง การสนทนากลุ่มเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเข้าเก็บข้อมูลจะเข้าไปอย่างไม่เป็นทางการ จะเข้าไปสนทนาร่วมด้วยขณะที่มีการจับกลุ่มสนทนากันของหญิงมีครรภ์ ประมาณ 6-7 คนขณะที่นั่งรอเจ้าหน้าที่มาตรวจ ผู้วิจัยจะใช้คำถามสอดแทรกระหว่างสนทนาเป็นระยะๆทุกขั้นตอนในการเก็บข้อมูลสามารถสังเกตพฤติกรรมขณะพูดคุยไปด้วย

กลุ่มสตรีผ่านประสบการณ์การตั้งครรภ์มาก่อนนั้น ผู้วิจัยได้เข้าร่วมช่วยทำอาหารในงานขึ้นบ้านใหม่ของพี่ที่เขยกับพี่คำ โดยเป็นลูกมือทำอาหารในตอนกลางวัน และเป็นคนเสิร์ฟอาหารแก่แขกที่มาในงาน ในวงที่เตรียมอาหารในตอนกลางวันการสนทนากลุ่มมีสมาชิกที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน 4-5 คน การสนทนาได้สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตสตรีมีครรภ์ที่ผ่านมา และมีความขัดแย้งในหลักการของการดูแลแบบดั้งเดิม และการปฏิบัติตามการแพทย์สมัยใหม่ ประเด็นการสนทนากลุ่มได้พบประเด็นเบื้องต้นที่ต้องติดตามสนทนารายบุคคล โดยติดตามในประเด็นที่น่าสนใจต่อไป

กลุ่มสตรีที่มีสถานะทางสังคมเป็นยาย หรือย่านั้นมักใช้บรรยากาศของการนั่งสนทนาขณะทำบุญวันสงกรานต์ที่วัดมีกลุ่มผู้สูงอายุร่วมสนทนาครั้งละ 7 -10 คนขณะรับประทานอาหารร่วมกัน การสนทนากลุ่มเป็นการถามถึงประเด็นที่ใกล้ชิด และเป็นประสบการณ์เก่ามาก่อน ผู้สูงอายุทุกคนร่วมสนทนาโดยมีการแลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างขวาง สะท้อนภาพวิถีชีวิตของสตรีมีครรภ์สมัยก่อนให้เห็นอย่างชัดเจน

3.4 การบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายรูป

การบันทึกภาพพิธีกรรมต่างๆที่สตรีมีครรภ์ถูกห้ามเข้าร่วม รวมทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพฤติกรรมทางสังคม ด้วยกล้องถ่ายรูปจะไม่ปรากฏรูปสตรีมีครรภ์ ในการเข้าเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายไม่สามารถบันทึกภาพได้เนื่องจากสตรีมีครรภ์ห้ามเข้าร่วมพิธีมีสตรีตั้งครรภ์บางคนเข้าร่วมพิธีกรรมผู้วิจัยขอบันทึกภาพ พ่ออาจารย์ผู้ดำเนินการในพิธีกรรมนั้นห้ามไม่ให้บันทึกภาพเพราะจะทำให้อาคมของพ่อหนานเสื่อม มัวหมองเนื่องจากกระทำพิธีร่วมกับแม่มานผู้วิจัยเคารพในความเชื่อนั้นจึงไม่ได้แอบบันทึกทั้งที่มีโอกาสทำได้

3.5 การบันทึกเสียงด้วยเทป

เนื่องจากผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะให้งานวิจัยออกมาโดยได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด จึงไม่แสดงตัวเป็นผู้วิจัยในการเก็บข้อมูล ดังนั้นการบันทึกเสียงจึงไม่สามารถกระทำได้อย่างเปิดเผย ผู้วิจัยได้ทดลองบันทึกเสียงการสนทนากับผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งพบว่า มีอุปสรรคมากเพราะ การสนทนาไม่ใช่การสัมภาษณ์ที่จะได้ตอบเฉพาะในประเด็นที่สนใจได้เรื่อยๆ ใช้เวลาจำกัดได้ แต่ การสนทนาต้องหาโอกาสที่เหมาะสมเพื่อสอดแทรกประเด็นคำถามเข้าไป และเพื่อไม่ให้เป็นการ ผิดสังเกตจากการซ่อนตัวเก็บข้อมูล จึงต้องสนทนาร่วมกับชาวบ้านไปเรื่อยๆ จนประเด็น การสนทนากับเป้าหมายบรรลุผลแล้วจึงขอตัวออกจากกลุ่ม บางทีนานถึง 2- 3 ชั่วโมง ผู้วิจัยจึงได้ ปรับกลวิธีในการเก็บข้อมูลไปเรื่อยๆ ตามความเหมาะสม และผู้วิจัยตระหนักเสมอว่าการบันทึก เสียงการสนทนาโดยไม่แจ้งผู้ให้ข้อมูลเป็นการผิดจรรยาบรรณของนักวิจัย การแจ้งผู้ให้ข้อมูลก็ทำ ให้ข้อมูลที่ได้ขาดความเป็นธรรมชาติไป ในงานวิจัยครั้งนี้จึงทดลองใช้การบันทึกเสียงเพียงครั้ง เดียว และล้มเหลวด้วยเนื่องจากแบตเตอรี่หมดก่อนการสนทนาเสร็จสิ้น

4. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามได้แบ่งการเข้าชุมชนเป็น 3 ระยะคือระยะแรกการสำรวจชุมชน เป็นการศึกษาค้นหาข้อมูลพื้นฐาน การประกอบอาชีพ สภาพแวดล้อม การทำแผนที่ สำรวจสถานที่ ที่คนในชุมชนปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เช่น วัด ร้านค้า สนามกีฬาหมู่บ้าน เป็นต้น และรวบรวม ข้อมูลจากบุคคลภายนอกชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หมูบ้านข้างเคียง ตำรวจบ้าน เจ้าพ่อ ที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆที่คนในชุมชนไปใช้บริการ ระยะที่สองคือการเก็บข้อมูลกับคนในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลหลักคือสตรีสูงอายุที่มีสถานะทางสังคมเป็นยาย หรือเป็นย่า สตรีที่เคยผ่านการตั้งครรภ์ และมีบุตรมาก่อน สตรีที่กำลังตั้งครรภ์ ผู้อาวุโสในชุมชนที่มีประสบการณ์ในการดูแลสตรีมีครรภ์ มาก่อน สามีของสตรีมีครรภ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำตำบล และโรงพยาบาลหางดง พระภิกษุ 1 รูป ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลสตรีมีครรภ์ เพื่อติดตามประเด็นถึงระบบการดูแลสุขภาพแบบดั้งเดิม บูรณาการกับการแพทย์สมัยใหม่ใน วิถีชีวิตประจำวันของสตรีมีครรภ์ ผู้วิจัยมีการบันทึก และตรวจสอบข้อมูลที่ได้ทันที และวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้เป็นประจำทุกวัน เพื่อวางแผนสัมภาษณ์เพิ่มเติมให้ข้อมูลชัดเจน สามารถตอบ วัตถุประสงค์ ระยะที่สามผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบหาความตรงตามประเด็นที่ต้องการ สามารถตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ นำมาจัดหมวดหมู่ แล้วพรรณนาความ

ตลอดระยะ 15 เดือนของเวลาการลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่ศึกษาวิจัยผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วย ตนเอง ในการดำเนินการวิจัย แม้ว่าผู้วิจัยจะเป็นคนในพื้นที่ที่เลือกศึกษา มีความคุ้นเคย เป็นอย่างดี

กับบุคคลในพื้นที่อยู่แล้ว แต่การเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในเรื่องดังกล่าวการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายให้ลึกซึ้งกว่าเดิมยังนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำคัญ ระยะเวลาที่ผ่านมา นั้นผู้วิจัยมีเวลาที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนหลังเวลาเลิกงานในตอนเย็นจะกลับมาเปิดคลินิกที่บ้าน และวันหยุด ถึงแม้การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับผู้วิจัยมีอาชีพเป็นพยาบาลจึงมักได้รับความไว้วางใจเชื่อใจ และเป็นที่พึ่งพิงให้คำปรึกษา ตลอดจนช่วยเหลือยามเจ็บป่วย ไปจนถึงมักถูกให้ไว้วางใจให้ตัดสินใจและนำผู้ป่วยหนักกลับมาสิ้นใจในชุมชนอย่างอบอุ่นในแวดวงญาติเสมอ การรับเป็นที่ปรึกษากองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านนั้นมีมาช้านานกว่าสิบปีแล้ว ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน การลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาวิจัยจึงเป็นเรื่องที่กระทำได้อย่างเป็นปกติไม่สร้างความสงสัยแก่คนในชุมชน ผู้วิจัยมีความตระหนักว่าต้องการผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในทัศนคติคนในที่ชัดเจนมากที่สุด ในช่วงที่ลงสนามนั้นผู้วิจัยได้ตั้งครรภ์บุตรคนที่สองพอดี การศึกษาปรากฏการณ์ในทัศนคติคนในอย่างแท้จริงจึงง่ายและสะดวกขึ้น ในชุมชนผู้วิจัยใช้การแฝงตัวเข้าไปศึกษา ไม่ได้แสดงตัวว่าเป็นนักศึกษาที่เข้ามาเก็บข้อมูล เพราะต้องการข้อมูลที่เป็นจริง และชัดเจนมาก สามารถตอบคำถามการวิจัยได้

ในกลุ่มสตรีมีครรภ์ การปฏิบัติตัวพูดคุยกับสตรีมีครรภ์เสมือนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เนื่องจากผู้วิจัยเป็นสตรีมีครรภ์คนหนึ่งที่อยู่ในบริบทคนในทำให้เกิดความไว้วางใจเชื่อใจ และพูดคุยเปิดประเด็นแก่กันได้อย่างมากมาย เมื่อมีสตรีมีครรภ์ที่เป็นเป้าหมายผู้วิจัยพยายามติดตามวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละคนเอาไว้น่างๆ ตั้งแต่ที่อายุครรภ์ยังไม่มากและพยายามหาข้อมูลการกำหนดคลอดเพื่อนำมาคำนวณเวลาในการเข้าหา และเตรียมสัมภาษณ์ โดยการบันทึกเอาไว้ จนการตั้งครรภ์ได้ดำเนินต่อไปได้ระยะเกิน 7 เดือนไปแล้ว และมีประสบการณ์การปฏิบัติตัวในการตั้งครรภ์จนเมื่อสตรีเหล่านั้นใกล้คลอด ผู้วิจัยติดตามสตรีคนนั้นไปในกลุ่มสนทนา และผู้วิจัยสามารถเข้าสนทนาด้วยอย่างไม่ผิดปกติ มีหลายรายที่ช่วงกลางวันมานั่งจับกลุ่มคุยกัน 3 - 5 คน ผู้วิจัยใช้วิธีเอาขนมมาฝาก หรือชักชวนทำอาหารรับประทานด้วยกัน อาหารที่ทำมักเป็นส้มตำ ยำมะม่วง การสนทนามักเริ่มต้นด้วยการเล่าขำวญ (นิทาน) คนอื่นกันก่อนจนออกรสชาด และเป็นบรรยากาศเข้าสู่ความเป็นธรรมชาติที่สุด ผู้วิจัยจะเปิดประเด็นที่ต้องการโดยใช้คำถามปลายเปิด คำตอบในแต่ละประเด็นที่ได้ต้องใช้การจดจำเป็นอย่างมาก การบันทึกเสียงด้วยเทป ไม่เหมาะสม เนื่องจากมีอยู่รายหนึ่งผู้วิจัยแอบบันทึกเทป ต้องใช้ถ่านแบตเตอรี่ แทนการใช้ไฟฟ้า ด้วยเพราะความต้องการข้อมูลที่เป็นจริง มากกว่าข้อมูลที่จัดกระทำเพื่อตอบการสัมภาษณ์ การสนทนาดังกล่าวต้องใช้เวลามาก และคล้อยตามสิ่งแวดล้อมไปบ้างเมื่อโอกาสเหมาะสมก็จะยิงประเด็นคำถามทำให้เป็นธรรมชาติมากกว่า การนั่งถามด้วยเรื่องที่เราสนใจเพียงเรื่องเดียว ผู้สนทนาจะรู้สึกอีกอึดว่าถูกสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้น่าเชื่อถือ

และจะเป็นทางการมากขึ้นไป (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ อ้างใน สุรางค์ จันทวานิช, 25..., หน้า 70) การบันทึกเทปครั้งนั้นล้มเหลว และผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ วางแผนการเก็บข้อมูลใหม่โดยไม่ใช้เทป การสนทนาเมื่อได้ประเด็นที่น่าสนใจมากๆ การจดจำไม่เพียงพอ อาจทำให้พลาดประเด็นที่สำคัญได้ ผู้วิจัยจึงทำแบบบันทึกเฉพาะ เมื่อสนทนาได้ประเด็นผู้วิจัยจึงปลีกตัวเข้าห้องน้ำซึ่งเป็นเรื่องปกติที่สตรีมีครรภ์ สามารถปฏิบัติได้ ไม่ผิดสังเกต เพราะสตรีมีครรภ์โดยทั่วไปมักต้องปัสสาวะบ่อยอยู่แล้ว เข้าไปบันทึกเมื่อบางประเด็นไม่ชัดเจนจะใช้การเปิดคำถามซ้ำเพื่อยืนยันให้เกิดความชัดเจน บางประเด็นต้องการตรวจสอบจึงต้องเปิดประเด็นกับบุคคลอื่นในมุมมองเรื่องนั้นๆ

ในกลุ่มสตรีที่เคยผ่านการตั้งครรภ์มาก่อน การสนทนามีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการความหมายโดยละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์ กระบวนการการบูรณาการความเชื่อแบบดั้งเดิมกับการแพทย์สมัยใหม่มาใช้ในวิถีชีวิตขณะที่ตั้งครรภ์ที่ผ่านมาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ข้อมูลบางส่วนได้ขณะที่มีการสนทนาร่วมกับหญิงมีครรภ์บ้าง และบางส่วนได้จากการสนทนากลุ่มที่ผ่านมา เมื่อมีการสนทนาติดตามประเด็นที่สนใจได้ง่าย การสนทนามักติดตามที่ร้านขายของชำ ติดตามในเรื่องความเชื่อในเรื่องอาหารการเลือกบริโภคอาหาร บางคนปฏิบัติตามหลักความเชื่อนั้นๆจนถึงปัจจุบัน

ในกลุ่มผู้สูงอายุที่เคยผ่านการตั้งครรภ์มาก่อนการเข้าเก็บข้อมูลผู้วิจัยปฏิบัติตัวเป็นลูกเป็นหลานของคนในชุมชนอยู่แล้ว การเอาของไปฝาก ไปนั่งพูดสนทนา ขอคำแนะนำการปฏิบัติตัวโดยพยายามโยนหาประสบการณ์ที่บรรดาแม่อยู่ทั้งหลายเคยปฏิบัติผ่านมา การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นหลักใช้แบบไม่เป็นทางการ สถานที่มักเป็นศาลาวัด ในวันงานบุญต่างๆ ผู้วิจัยมักไปนั่งข้างๆผู้สูงอายุอยู่แล้วเวลาไปวัด ส่วนมากผู้สูงอายุมักเปิดประเด็นถามไถ่สารทุกข์สุกดิบกับผู้วิจัย ในเรื่องที่กำลังตั้งครรภ์มากกว่า บางครั้งจะถูกเปิดประเด็นด้วยคำถามเกี่ยวกับสุขภาพทั่วไป ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์ที่ผ่านมา การถ่ายทอด เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปรากฏการณ์การบูรณาการ ความเชื่อแบบดั้งเดิม เข้ามาสู่การแพทย์สมัยใหม่ในวิถีชีวิตของสตรีมีครรภ์ แนวการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับข้อห้ามบางอย่างนั้นบางครั้งผู้วิจัยต้องกระทำพฤติกรรมอันเป็นข้อห้ามเหล่านั้น ผู้สูงอายุมักทักท้วง ว่ากล่าวอย่างห่วงใย จึงเป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกทางหนึ่ง

การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลอื่นๆ เนื่องจากการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่ผ่านมาพบว่าวิถีชีวิตของสตรีมีครรภ์เกี่ยวข้องกับเรื่อง พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น. การสะเดาะเคราะห์ การอาบนํ้ามนต์ การบอกกล่าวผีปู่ย่า การได้ข้อมูลในอีกแง่มุมหนึ่งต้องไปสัมภาษณ์หมอเมือง

ที่ เป็นผู้ประกอบพฤติกรรมดังกล่าว ร่วมด้วยเพื่อให้ข้อมูลที่ได้เกิดจากทุกมุมมอง มีความเป็น “องค์รวม” ที่สมบูรณ์ที่สุด

5. การตรวจสอบข้อมูล

นำข้อมูลที่ในแต่ละวันมาตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติมเพื่อนำไปวางแผนในการทำงานวันต่อไป และทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งมาทำการแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหัวข้อของวัตถุประสงค์ของการวิจัยและครอบคลุมกรอบแนวคิดที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ความหมายครบถ้วนในขอบเขตที่ต้องการศึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทำการบันทึก และตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้นั้น ตอบคำถามของการวิจัยหรือไม่ คำถามชุดเดียวกัน ต่างบุคคล ต่างสถานที่ ต่างเวลา ตลอดจนใช้การสังเกตขณะร่วมสนทนาค้างทุกครั้ง หรือมองปรากฏการณ์ที่หลายๆครั้งโดยใช้การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลทั้งจากเอกสารและ ภาคนาม นำมาจัดเป็นหมวดหมู่ให้เป็นเค้าโครงเรื่อง แล้วสรุปคร่าวๆออกมา เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาข้อมูล และวิเคราะห์ตั้งแต่อยู่ในสนามในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลใดขาด หรือไม่ชัดเจนก็เก็บเพิ่มเติมต่อไปจนเกิดความอิ่มตัวของข้อมูลที่ได้ นำมาหาความสัมพันธ์ของข้อมูล จนเป็นปรากฏการณ์ต่างๆที่ปรากฏออกมาให้สามารถมองเห็นการไหลเลื่อนเป็นกระบวนการการบูรณาการ แล้วตรวจสอบย้อนหาอิทธิพลของสิ่งต่างๆในบริบทชุมชนที่เอื้อให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ได้อย่างชัดเจนที่สุดตามข้อมูลที่แท้จริงของชุมชน